

נילי דגן: לא מתקרבת לתחנה המרכזית, הוצאת אבן חושן 2013, עמ' 70

נחוץ רק חיכוך קל/ תמימות של רגע// מילים בעלות כנפיים מרפרפות/ על קצות החושים" (עמ' 41).

שירי הספר ושיר זה במיוחד מחזירים אותי למאמרו של ביאליק "גילוי וכיסוי בלשון" שנשאר רלוונטי על אף מרחק השנים.

"בעלי הרמז, הדרש והסוד (בעלי לשון השירה, הערת הכותבת, ע"ב) רדופים כל ימיהם אחרי 'הצד המיוחד' שבדברים, אחרי אותו המשווה הבודד, אחרי אותה הנקודה, שעושה את המראות - וצירופי הלשון המכוונים להן - כחטיבה אחת בעולם [...]. אחרי נשמתם היחידה וסגולתם העצמית של הדברים, כפי שנקלטו אלו ברגע ידוע בנפש רואיהם; ולפיכך מוכרחים הללו לברוח מן הקבוע והדומם בלשון, המתנגד למטרותם, אל החי והמתנועע שבה. אדרבה, הם עצמם מחויבים להכניס בה כל רגע [...] תנועה בלתי פוסקת, הרכבות וצירופים חדשים. המלים מרפרפות תחת ידיהם: כבות ונדלקות, שוקעות וזורחות כפתוחי החותם באבני החשן, מתרוקנות ומתמלאות, פושטות נשמה ולובשות נשמה".

מתוך כך עולה שנקודת המבט החוזרת בספר המתמקדת בקיום הרעוע והמתעתע של חיי אדם, היא גם נקודת מוצא לכתיבת שירים. נקודת מוצא שבה אין יציבות מכל סוג שהוא אלא "תמימות של רגע ומילים בעלות כנפיים מרפרפות על קצות החושים".

לבסוף, אי-אפשר לכתוב על הספר בלי לציין את ההקפדה על סגנון, הן בעיצוב הגרפי הנקי והן בעריכת השירים. הקפדה ההופכת לתו הכר בולט של הספר, אולי כאנטיטזה לכאוס של חיי אדם המתוארים בו. הכתיבה חסכונית מאוד, כל מילה שהונחה על דפי הספר נבחרה ונשקלה, כמו גם הרווחים בין המילים.

הספר מחולק לארבעה שערים: "עיר האוהלים נדדה דרומה" שער הממוקם בתל אביב ועוסק ברובו במחאה החברתית שהתרכזה בשדרות רוטשילד; "הבלתי נמנע לא יקרה בקרוב" עוסק בזקנה ומחלה ובחרדות המתלוות להן; "סתיו אחרון", עוסק ברגעי החיים האחרונים וסן וינצ'נוו הממוקם הרחק מכאן, בכמה מקומות בחוץ לארץ, עוסק בצורך לנסו מכאן ומעצמך.

על אף המרחק לכאורה בין ארבעת שערי הספר ניתן לראות מהלך אחד בכלום. מהלך המופיע כבר בשיר הראשון בספר, המתחיל בקריסת עולם אחד וממשיך בבריאתו של עולם חדש לכאורה, שכן אם תפשפש בדרכי פעולתו תמצא בבסיסו את שברי העולם הישן.

זה אינו רק מהלך חברתי פוליטי, זהו גם ובעיקר מהלך נפשי מטלטל שמתוכו נכתבים השירים, כפי שמטייבה לתאר זאת נילי דגן, "אנשים יכולים לשבת על החוף/ להיראות רגועים לגמרי/ אך לבם דוהר בחזה במהירות של סרטנים/ שהתמוטטה מחילתם" (עמ' 43).

נילי דגן, בספרה זה, מישירה מבט אל הסדוק, אל הפעור ואל הרעוע בחייו של אדם וממקום זה בוראת ציורים לשוניים בלתי נשכחים ברגישותם ובכנותם.

עדינה בן חנן

"כל הסימנים מראים שהקין הקץ/ העולם סופני/ ועולם חדש נולד", בהצהרה זו פותחת נילי דגן את ספרה השלישי. בסיומו של אותו שיר מתברר שאין ולא יהיה לעולם יש מאין. החיים בעולם החדש הם "חיים גנובים/ שהיו פעם שייכים למישהו אחר" (עמ' 8), שכן בסיומו של העולם החדש מונח על שברי העולם שקרס.

שיריה של נילי דגן אינם עוסקים בעולם החדש, אף אינם עוסקים בשברי העולם הישן אלא בסדקים שבין השברים, שכן מתוכם נכתבים שיריה. ולכן, אף על פי ששירים רבים בספר נטועים בכברת ארץ ספציפית כמו ב'שדרה' (עמ' 10), 'התחנה המרכזית' (עמ' 14), 'סן וינצ'נוו' (עמ' 48), 'ישימון לבן' 46 עמ', 'על החוף' (עמ' 43), הם אינם מעניקים לקורא קרקע בטוחה לעמוד עליה אלא מעניקים לו ספקות, חוסר ידיעה ופערים שהוא צריך להשלים.

שירי הספר מציבים תפיסת עולם על פיה אין ביקום סמכות, לא אלוהית ולא אנושית, היכולה להעניק לבן אנוש הגנה כלשהי. אלוהים אינו נוגע באצבע האדם כמו בציור של מיכלאנג'לו ואינו מעניק לו מטובו או מידיעתו. אליבא דשירי הספר "אין ביטחון. בכלום" (עמ' 24), הקיום רעוע והשאלות רבות מהתשובות. המחזור

"בשדרה" מסתיים במילים "בכל דור יש דור חדש/ והשאלות פתוחות" (עמ' 13), השיר "לנו זה לא יקרה" פותח במשפט "וחוץ מזה נותרה השאלה/ מה יהיה ביום שאחרי" (עמ' 9), והמחזור "סוקרטס אמר" מסתיים בשיר קצרצר "אולי לא אספיק/ לשאול/ הכל".

"חוסר ידיעה" שב החוזר לאורך רבים משירי הספר: "לא ידע בדיוק מי הוא והיכן הוא נמצא" (עמ' 21), "אינני יודעת מה אומרים עכשיו" (עמ' 26), ובשיר 'לא מתקרבת לתחנה המרכזית' הצירוף "אין לדעת" שב החוזר בתכיפות כמעין מנטרה מתנגנת, "אין לדעת לאן ללכת", "אין לדעת אם ישוב" (עמ' 15-14).

אולי ניתן לדעת רק לאן לא ללכת, לאן לא להתקרב, כפי שמעיד שם השיר שעל שמו הספר. וכיוון שהתחנה המרכזית היא נקודת ציון לאן לא ללכת, מרבית שירי הספר, אכן, ממוקמים הרחק מהמרכז, באזורי הספר, בשוליים הפרומים הן גיאוגרפיים והן אנושיים. למשל ב'ישימון לבן' היכן "שהזוהר הצפוני חמקמק" (עמ' 46) או במקום שבו "נגמר הרציף/ בסן וינצ'נוו" (עמ' 50), אך גם בשולי החיים בבית האבות 'הוא צונח ממרומי גילו/ אל כיסא/ חייו נעים על גלגלים" (עמ' 32), כמו גם בתחושת הזרות ובשאיפה ללכת למקום שאינו ידוע, כבשיר 'הבטחה', "אולי ניסע למקום רחוק/ לנשום אוויר שעוד לא נשמנו" (עמ' 26).

אולי כמעין פרדוקס, דווקא באזורי הספר הגיאוגרפיים והחברתיים, דווקא במקום שבו נפרמים כללי ההווה המאורגנת והבטוחה, דווקא בזרות ניתן לחוש ואולי לאחוז בפיסת הווה אנושית נעדרת מברל זיוף.

מוטיב התעופה והציפורים החוזר לאורך הספר מעצים אף הוא את תחושת הארעיות של חיי אדם עלי אדמות העולה מהשירים. לדוגמה: "אבא מדרה מהחדר למרפסת/ מהמרפסת לחדר/ כמו ציפור העומדת על עץ ברוח חזקה" (עמ' 18), או "רוחי מתרוממת באופן זמני/ מתרחבת וחוצה מתחם מתעורר/ מגביהה עוף...". (עמ' 40). מוטיב זה מתפתח ואף הופך לאמירה ארס-פואטית בשיר ללא כותרת, "כשהעננים תלויים כה נמוך/ אפשר לנהל שיחה עם מלאכים// לכל ענן יש שוליים מכסיפים/



נילי דגן